

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Навчально-науковий інститут української філології та журналістики
Кафедра української мови

Кваліфікаційна робота
магістра

з теми: ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРАНСФОРМОВАНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У
ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Виконала:

здобувачка вищої освіти 2 курсу

групи Ukr1-M21z

освітньо-професійної програми

Середня освіта (Українська мова і література)

другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності 014 Середня освіта

(Українська мова і література)

галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Добугаєнко Анастасія Владиславівна

Керівник:

Коваленко Н. Д., доктор філологічних наук,

доцент кафедри української мови

Рецензент:

Рарицький О.А., доктор філологічних наук,

професор, завідувач кафедри історії

української літератури та компаративістики

Кам'янець-Подільський – 2022 рік

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1	
Методичні засади навчання фразеології на уроках української мови	10
1.1. Робота вчителя над засвоєнням фразеологізмів	10
1.2. Інноваційні підходи до навчання лексики та фразеології	19
Висновки до розділу	23
РОЗДІЛ 2	
Актуальні проблеми дослідження фразеологізмів у публіцистиці	25
2.1. З історії дослідження мови засобів масової інформації	25
2.2. Фразеологія як лінгвістична наука	28
2.3. Чинники активізації фразеотворчих процесів	37
2.3.1. Процеси демократизації у фразеології сучасної української мови ..	40
2.3.2. Процеси фразеологічної неологізації	46
Висновки до розділу	51
РОЗДІЛ 3	
Активізація процесів трансформувannya фразеологізмів	53
3.1. Власне семантичні трансформації.....	55
3.2. Структурно-семантичні трансформації	61
Висновки до розділу	78
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	83

Перелік умовних скорочень

ЗМІ – засоби масової інформації.

КСЖЛУМ – Ставицька Леся. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ: Критика, 2003. 334 с.

ПіК – “Політика і культура”.

СФУМ – Словник фразеологізмів української мови. Київ: Наукова думка, 2003. 1097 с.

УМ – “Україна молода”.

ФО – фразеологічна одиниця.

ФСУМ – Фразеологічний словник української мови, в 2 т. / Укладачі В. М. Білоноженко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін. Київ: Наукова думка, 1999. 980 с.

ВСТУП

Ще на світанку людства мова, поряд з працею, відігравала, як відомо, найважливішу роль не тільки у творенні матеріальних благ та духовної культури, а й у формуванні та розумовому розвитку самої людини, у виробленні та удосконалюванні її мислення. Вона є засіб, знаряддя, з допомогою якого люди спілкуються одні з одними, обмінюються думками і добиваються взаємного розуміння.

Обмін думками є постійною і життєвою необхідністю, тому що без нього неможливо налагодити спільні дії людей у боротьбі із силами природи, в боротьбі за виробництво необхідних матеріальних благ, неможливо досягти успіхів у виробничій діяльності суспільства, – отже, неможливе саме існування суспільного виробництва. Отже, без мови, зрозумілої для суспільства і спільної для його членів, суспільство припиняє виробництво, розпадається і перестає існувати як суспільство. У цьому розумінні мова, будучи знаряддям спілкування, є разом з тим знаряддям боротьби і розвитку суспільства [Курс 1951, с. 26].

Протягом усієї історії людства мова об'єктивно відображала і відображає його виробничу діяльність, є свідком і чудодійним дзеркалом, що відбиває його багатогранне життя. Мова своїм словниковим складом та фразеологією засвідчила протягом історії різні форми виробництва, визначні політичні події в житті народу, їх інтереси, світогляд, побут минулих поколінь народу, його звичаї, повір'я тощо.

«У скарбницю рідної мови, – підкреслювали педагоги, – складає одно покоління за другим здобутки глибоких сердечних рухів, здобутки історичних подій, вірування, погляди, сліди пережитого горя і пережитої радості, – словом, весь набуток свого духовного життя народ бережно зберігає в народному слові. Мова є найважливіший, найбагатший і найцінніший засіб зв'язку, що єднає минуле, сучасне і майбутнє покоління народу в одну велику історичну цілість» [Історико-педагогічний альманах 2015].

Мова, втілюючи в собі досвід численних поколінь, допомагає нам краще і глибше розкрити процес становлення та історичного розвитку суспільства. Вона є не тільки багатющим скарбом культури народу, а й невичерпним джерелом його мудрості. Відомо бо, що саме за допомогою слова й фразеологічного звороту передаються найскладніші думки і найглибші почуття людини. «Мова – не тільки матеріал поезії, як мармур – скульптури, але й сама – поезія; а тим часом поезія в ній неможлива, якщо забути наочне значення слова» – наголошував О. Потебня [Потебня 1926, с. 8].

Кожне слово утворюється, з'являється в мові не довільно, а з потреб спілкування, і своїм значенням воно відбиває свідомість людини в певних умовах її життя і діяльності.

Для вираження якогось поняття часто доводиться користуватися не тільки одним словом, а й цілою стійкою сполукою слів, що своїм значенням дорівнює тому чи іншому слову. Відомо, що одні слова у мові вживаються вільно, а другі – у своєму вжитку певним способом обмежені і зв'язані між собою. Особливо ця взаємозв'язаність виявляється у типових фразеологічних сполуках, приказках, прислів'ях тощо [Медведев 1982, с. 15].

Кінець XX століття вирізняється значними змінами у політичному, соціальному, економічному житті нашого суспільства. У становленні й розвитку нації, держави, культури, духовності неабияку роль відіграла мова, яка є важливим фактором соціально-економічного, науково-технічного та загальнокультурного процесу. В умовах суверенітету українська мова є гарантом державності. Статус державної мови стимулює розширення її функцій, сприяє формуванню нових функціонально-стильових та жанрово-стильових різновидів у ній.

Українська мова вживається досить інтенсивно в різних стилях мови, зокрема у публіцистичному. Саме в ньому відображаються зміни, пов'язані з активізацією стилістичних процесів, які були властиві йому в минулому, а також з появою і усталеністю нових особливостей, зокрема в лексиці та фразеології, які змінюють склад мовних засобів публіцистики.

В історії кожного народу величезну роль відіграє преса, під якою розуміють різні періодичні або близькі до них змістом і призначенням видання (газети, журнали, альманахи). Звичайно преса, насамперед газета, що становить найпоширеніший її різновид, є своєрідним інформатором, який подає відомості про найрізноманітніші події внутрішнього і зовнішнього життя країни. Але суспільна функція преси цим не обмежується. Преса є одним з найважливіших засобів пропаганди політичних ідей, поширення наукових знань, формування і вираження громадської думки, вона є одним з найсильніших засобів ідеологічного впливу на широкі маси. Тому суспільні класи і політичні партії завжди використовують її як гостре знаряддя політичної боротьби [Жовтобрюх 1963, с. 5].

Українська публіцистика на сьогодні представлена вже всіма властивими їй жанрами. Її мова, стала значно складнішою і багатшою. Виявом була не тільки розвинена, хоч і не в усьому ще добре впорядкована, суспільно-політична термінологія, яка в цілому забезпечує публіцистам можливість, не знижуючи теоретичного змісту своїх міркувань, висловлюватися з приводу найактуальніших питань сучасності, а й досить висока майстерність у використанні лексичних і граматичних засобів української загальнонаціональної мови. Для творення публіцистичної лексики і фразеологічних зворотів широко використовуються семантичні властивості слів – їх багатозначність, метафоризація, синонімічність, здатність до переосмислення і набуття нових стилістичних значень [Жовтобрюх 1963, с. 383].

Мова публіцистики, особливо її газетний різновид, викликає неабияку цікавість для дослідження ролі і вживання фразеологізмів у газетних текстах.

Особливо активно дослідження публіцистичного стилю почалося в другій половині XX ст. такими мовознавцями: Г. Сагач, А. Швець, М. Тикоцьким, М. Пилинським, А. Мамалигою, Б. Коваленком.

Актуальність дослідження зумовлена насамперед недостатнього вивченістю функціонування фразеологічних одиниць у публіцистичних текстах.

Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці, зокрема й у перетвореному вигляді, явища й аспекти, що стосуються їхнього використання в публіцистичному мовленні.

Ми використовуємо такі терміни як фразеологічна одиниця (ФО) та фразеологізм – для найменування одиниці фразеології.

Метою дослідження є аналіз типових й функціонально частотних семантичних груп фразеологізмів, у тому числі й трансформованих, які досить часто уживаються на сторінках газет, журналів, у публіцистичних виступах.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких конкретних **завдань**:

розкрити особливості роботи вчителя над засвоєнням фразеологізмів на уроках української мови;

- проаналізувати мовні особливості мови публіцистики;
- описати фразеологізми та інші усталені вислови, що активно функціонують у публіцистичних текстах як експресивні засоби мови, за допомогою яких забезпечується фігуральність, виразність і навіть певна стислість тексту;
- окреслити масив фразеологічного матеріалу в сучасних публіцистичних текстах;
- дослідити фразеотворчі процеси в сучасному публіцистичному мовленні;
- простежити динаміку активізації процесів фразеологічної демократизації та неологізації;
- простежити динаміку трансформацій фразеологізмів та їх текстотворчі функції.

Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці у сучасній українській періодиці.

Предмет дослідження – активні фразеотворчі процеси в українській публіцистиці кінця XX – початку XXI ст.

Матеріалом дослідження є власна картотека та картотека фразеологічних одиниць кафедри української мови, дібраних методом суцільної вибірки з текстів сучасної української публіцистики

Методи дослідження. Об'єкт дослідження передбачає використання комплексної методики розгляду мовного матеріалу – описового, функціонального, лінгвістичного спостереження, класифікації й систематизації фразеологічних одиниць, контекстуально-семантичного аналізу.

Теоретичне значення нашого дослідження полягає у поглибленні наукового опису процесів, які спостерігаються у фразеології сучасної української мови, функціонально-стилістичних особливостей фразеологічних одиниць, в опрацюванні теоретичних питань функціональної стилістики на рівні фразеології. Проаналізований фактичний матеріал становить певну цінність для дослідження динаміки фразеологічного складу української мови та вивчення особливостей взаємодії мови й суспільства.

Практичне значення визначається можливістю використання результатів дослідження у процесі викладання нормативного курсу сучасної української літературної мови, історії української мови новітнього періоду, при підготовці спецкурсів та спецсемінарів зі стилістики, соціолінгвістики, фразеології, у лексикографічній практиці.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорювалися на засіданнях кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. З теми магістерської роботи підготовлено науковий виступ “Функціонування трансформованих фразеологізмів у газетно-журнальному континуумі” на наукову конференцію студентів та магістрантів за підсумками НДР у 2021-2022 навчальному році. Також теми роботи виголошено науковий виступ «Трансформація фразеологічних одиниць у мові сучасної періодики» на I Всеукраїнській науковій конференції здобувачів вищої освіти «Нові парадигми

сучасної філології» (24.11.2022 р.) та опубліковано його в електронному збірнику наукових праць студентів навчально-наукового інституту української філології та журналістики.

Обсяг і структура роботи. Робота складається із вступу, трьох основних розділів, висновків та списку використаної літератури, що налічує 90 позицій. Загальний обсяг роботи – 92 сторінки.

ВИСНОВКИ

Мова газети – поняття багатогранне, оскільки на шпальтах газети представлені всі стилі літературної мови: інформаційна хроніка витримана в діловому стилі; урядові постанови, резолюції, дипломатичні документи – в офіційно-діловому; численні статті та економічні аналізи відповідають науковому стилю; у фейлетонах та нарисах поєднуються художній та розмовний стиль. Реалізуючи такі різноаспектні функції, як повідомлення і вплив, мова газети не може обмежитися рамками одного якогось стилю. Мова газетної публіцистики має свої власні принципи відбору і використання мовних засобів, покликаних привертати увагу читача. Зокрема в цьому жанрі все виразніше виступає тенденція до використання експресивно-емоційних засобів мови, одним із яких є фразеологізми, зокрема трансформовані.

Трансформовані фразеологізми як особливий тип стійких сполучень слів давно привертають увагу дослідників мови. Аналіз робіт теоретичного і прикладного характеру, спостереження над специфікою функціонування фразеологізмів на сторінках українських газет кінця XX – початку XXI століття дозволяють зробити деякі загальні висновки.

У публіцистичних текстах досліджуваного періоду засвідчено велику кількість ФО, які мають виразну експресивну функцію, впливають на реципієнта, створюють ілюзію невимушеного інтимного спілкування, урізноманітнюють й увиразнюють виклад інформації, зокрема у сфері політики, економіки, культури, мистецтва тощо, що свідчить про індивідуалізацію, суб'єктивізацію, демократизацію. Як правило ФО, якими послуговується новітня публіцистика, набувають різноманітних видозмін. На основі проаналізованого матеріалу нами було виявлено такі активні способи трансформацій у публіцистичних текстах, викликані актуалізацією ФО в особливих контекстуальних умовах: 1) семантичні трансформації ФО: а) власне семантичні трансформації; б) подвійна актуалізація ФО (буквалізація); 2)

структурно-семантичні трансформації ФО: а) якісні зміни або лексична субституція компонентів ФО; б) кількісні зміни, пов'язані з розширенням (нарощення / поширення ФО) та звуженням (усічення або еліпсис та фразеологічний натяк або компресія ФО) традиційних меж ФО; в) комбіновані зміни або контамінація фразеологізмів.

Безпосередню й, певно, визначальну роль у трансформації ФО відіграє контекст, тематика тексту. Контекст може складатися з одного, двох речень або й цілого абзаца; може розширюватися до цілого тексту. Іноді текст будується на базі певної фразеологічної одиниці, і ця одиниця обігрується в ньому. Особливо це стосується заголовків статей, які трансформуються відповідно до теми. У заголовках журнальних і газетних текстів сконцентрована тенденція до експресивності, сенсаційності повідомлення, і саме заголовки засвідчують про руйнування традиційної структури ФО. Найпоширенішим видом структурно-семантичних трансформацій ФО, зафіксованим нами у публіцистичних текстах, є лексична субституція. Активним способом фразеологічної трансформації, є цитація або квазіцитація й алюзійне цитування, які є атрибутом мовної гри адресата-адресанта тексту, про що свідчить аналіз заголовків та рубрик статей. Особливий і розповсюджений у наш час вид перетворень ФО стосується висловів, гасел, закликів, цитат та назв ідеологічних творів епохи соціалізму, які набувають переважно іронічного звучання. Найбільш продуктивними джерелами так званого прецедентного тексту, основою якого є алюзійне цитування, є фольклор (притчі, казки, анекдоти, загадки), твори художньої літератури, антична міфологія й література, релігійні тексти (особливо Біблія), популярні пісні, спектаклі, кінофільми, мультфільми, публіцистичні тексти, лозунги, телепрограми, реклама тощо. Частотними видами трансформації ФО у публіцистичних текстах є розширення значення фразеологізму переважно за рахунок залучення ад'єктивів й скорочення та стягнення компонентного складу ФО. Близьким до останніх є помічений нами процес компресування вільних словосполучень – інноваційний процес стягнення багато разів повторюваного виразу як сигнал клішованості, явище, показове у час всезагального

прискорення. Мовне компресування зумовлене прагненням до компактної передачі одного поняття, яке характеризується з кількох боків і відображається та оформлюється на фонетичному рівні мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеенко 2002: Алексеенко М. А. Отражение актуальных процессов синхронической динамики языка в новой фразеологии. *Slowo. Tekst. Czas. VI. Nowa fraseologia w nowej Europie (Materialy VI Miedzynarodowej Konferencji Naukowej)* / Pod. red. M.Aleksiejenki, W.Mokijenki, H.Waltera. Szczecin; Greifswald, 2002. S. 23-33.
2. Баллі 1961: Баллі Ш. Французська стилістика. Київ, 1961. 394с.
3. Березовенко 1996: Березовенко А. Мовні зміни в незалежній Україні. *Мовознавство: Тези та повідомлення III Міжнародного конгресу україністів*. Харків: Око, 1996. С. 99-103.
4. Березовенко 1997: Березовенко А. Посттотолітарна динаміка і перспективи української мови. *Про український правопис і проблеми мови / Відповідальний редактор Л.М. Онишкевич*. Нью-Йорк; Львів: Наукове товариство імені Тараса Шевченка, 1997. С. 115-119.
5. Бесага 1997: Бесага Р. В. Нестандартизовані елементи в українській літературній мові: Автореф. дис...канд. філол. наук: 10.02.01 / Ужгородський державний університет. Ужгород, 1997. 23 с.
6. Білодід 1964: Білодід І. К. Т. Г. Шевченко в історії української літературної мови. Київ, 1964. 134 с.
7. Білоноженко 1989: Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ: Наукова думка, 1989. 155 с.
8. Бічай 2003: Бічай Ю. В. Модні слова в сучасній російській мові (на матеріалі тлумачних словників і мовленнєвої практики мас-медіа кінця XX – початку XXI ст.): Автореф. дис...канд. філол. наук: 10.02.02. Дніпропетровськ, 2003. 20 с.
9. Борщ 2015: Борщ А. Виховання сімейних цінностей у процесі літературного діалогу зі старшокласниками та їхніми батьками: практикум. Ніжин: Видавництво ФОП Лук'яненко В. В., ТПК «Орхідея», 2015. 66 с.

10. Воронова 2004: Воронова М. Варіанти фразеологізмів у журналістському творі. *Урок Української*. 2004 №3. С.27-28.
11. Гнатюк 1982: Гнатюк И. С. Трансформация традиционных фразеологизмов в языке современной украинской художественной прозы: Автореф. дис...канд. филол. наук: 10.02.02 / АН УССР, Институт языковедения имени А.А.Потебни. Київ, 1982. 24 с.
12. Голуб 1997: Голуб Н. Б. Збагачення мовлення учнів 5-7 класів власне українською лексикою: дис...канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 1997. 229 с.
13. Голуб 2016: Голуб Н., Проценко Л. Методика навчання лексикології та фразеології в шкільному курсі української мови : навч. посіб. Ніжин, 2016. 223 с.
14. Голуб 2017: Голуб Н. Б., Новосьолова В. І., Шелехова Г. Т., Ярмолюк А. В. Навчання української мови учнів 5 класу на засадах компетентнісного підходу : посібник. Київ: Видавничий дім «Сам», 2017. 144 с.
15. Горбачевич 1962: Горбачевич К.С. Про вживання терміна “фразеологія”. *УМЛШ*. №3. 1962. С.8-11.
16. Гребницький 1992: Гребницький Г. М. Лінгво-методичні основи для вивчення фразеології української мови в середній школі : автореф. дис...канд. філол. наук. Київ, 1992. 20 с.
17. Григораш 1991: Григораш А. М. Фразеология и стиль. Київ: Вища школа, 1991. 139 с.
18. Григораш 1998: Григораш А. М. Розширення складу фразеологічних одиниць як засіб творчого використання сталих словосполучень (на матеріалі сучасної преси України). *Система і структура східнослов'янських мов: Міжкафедральний збірник наукових праць*. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, 1998. С. 60-64.
19. Демиденко 2014: Демиденко Г. Паралінгвальні фразеологізми в українській етнокультурі : [монографія]. Кривий Ріг: НПП АСТЕРІКС, 2014. 175 с.

20. Демський 1994: Демський М. Т. Українські фраземи й особливості їх творення. Львів: Просвіта, 1994. 64 с.
21. Дерев'янка 2000: Дерев'янка Л. Вивчаємо фразеологізми. *Українська мова та література* (газ.). 2000. №4 (число 2). С.9-27
22. Дзюбишина-Мельник 2002: Дзюбишина-Мельник Н.Я. Сучасний жаргон і сучасне розмовне мовлення. *Національний університет "Києво-Могилянська академія": Наукові записки. Філологічні науки*. Київ, 2002. Т. 20. С. 14-18.
23. Дядечко 1989: Дядечко Л. П. Лингвистическая характеристика цитат-реминисценций в современном русском языке: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.01 / Киевский государственный университет имени Т.Г.Шевченка. Київ, 1989. 16 с.
24. Дядечко 1994: Дядечко Л. П. Про формування нових тенденцій у збагаченні української фразеології (на матеріалі крилатих виразів). *Орға Slavika IV*. Брно. 1994. Вип. 2. С. 20-30.
25. Жовтобрюх 1963: Жовтобрюх М.А. Мова української преси (До середини дев'яностих років ХІХ ст.). Київ, 1963. 416 с.
26. Історико-педагогічний альманах 2015: *Історико-педагогічний альманах. Випуск 3. Реалізація педагогічних ідей К.Д. Ушинського в освіті сьогодення: збірн. наук. праць молодих дослідн. / за ред. О.Є. Антонової, В.В. Павленко*. Житомир ФОП Левковець Н.М., 2015. 226 с.
27. Клименко 2003: Клименко Н.Ф. Неологізування в українській мові в часи глобалізації. *Мовознавство: Тези та повідомлення V Міжнародного конгресу україністів*. Чернівці: Рута, 2003. С. 38-41.
28. Клименко 2003а: Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А., Даниленко Л.І. Динаміка словникового складу сучасної української мови на тлі міжслов'янських паралелей // *Мовознавство*. – 2003. – № 2 / 3. – С. 96-111.
29. Коваленко 2002: Коваленко Б.О. Розмовна лексика та фразеологія в мові сучасних українських газет // *Ономастика і апелятиви*. – Дніпропетровськ, 2002. – Вип. 17. – С. 34-69.

30. Коваленко 2003: Коваленко Б.О. Коваленко Н.Д. Фразеологізми та паремії в мові сучасних українських газет // Наукові праці КПДУ. –Філологічні науки. – Випуск 7. – Кам'янець-Подільський, 2003.
31. Коваленко 2003а: Коваленко Б.О. Стилiстично знижена лексика в мові сучасної української публіцистики: Автореф.дис. канд. філол. наук: 10.02.01 / НАН України, Інститут мовознавства імені О.О.Потебні. – К., 2003. – 19 с.
32. Коваленко 2010: Коваленко Б. О. Стилiстично знижена лексика в мові сучасної української публіцистики: Монографія. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2010. 160 с. – Бібліогр. 146-159.
33. Коваль 2010: Коваль В., Розгон В. Лінгво-методичні засади навчання фразеології в основній школі. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2010. № 2. С. 13–17.
34. Кожуховська 1999: Кожуховська Л. П. Збагачення мовлення учнів 5-7 класів українською фразеологією : автореф. дис... канд. філол. наук. Київ, 1999. 21с.
35. Кожуховська 2012: Кожуховська Л. П. Історія становлення роботи над збагаченням мовлення учнів українською фразеологією. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди»* : зб. наук. пр. 2012. Вип. 25. С. 71-74. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis
36. Коломієць 1989: Коломієць М. П. Збагачення лексико-фразеологічної синоніміки української мови відфраземними народно-розмовними дериватами. *Науково-технічна революція і сучасні процеси розвитку лексики української народно-розмовної мови: Тези доповідей Республіканської конференції (Ужгород, листопад 1989 р.)*. Ужгород: АН УРСР, Інститут мовознавства імені О.О.Потебні, 1989. С. 71-72.
37. Кочерган 2002: Кочерган М. П., Мінчак Г. Б. Динамічні процеси у фразеології української мови 90-х років XX ст. *Slowo. Tekst. Czas.* — VI. — *Nowa fraseologia w nowej Europie (Materialy VI Miedzynarodowej Konferencji*

- Naukowej) / Pod. red. M.Aleksiejenki, W.Mokijenki, H.Waltera. Szczecin; Greifswald, 2002. S. 383-387*
38. Кудрявцева 1993: Кудрявцева Л. А. Моделирование динамики словарного состава языка. Київ: Інститут системних досліджень освіти, 1993. 280 с.
 39. Курс 1951: Курс сучасної української літературної мови / за ред. Булаховського. Т.І. Київ, 1951. 512 с.
 40. Ларін 1959: Ларін Б.О. Про народну фразеологію. *УМЛШ*. №5. 1959. С.30-36.
 41. Лещенко 2016: Лещенко Г. П. Компетентнісний підхід до вивчення фразеології в загальноосвітній школі. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. Випуск 10. С. 108–112.
 42. Масенко 1999: Масенко Л.Т. Мова і політика. Київ: Соняшник, 1999. 99 с.
 43. Медведєв 1982: Медведєв Ф. П. Українська фразеологія. Чому ми так говоримо? 2-ге видання, стереотипне. Харків, 1982. 232 с.
 44. Методика 2004: Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна, З. П. Бакум та ін.; за ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2004. 400 с.
 45. Міняйло 2001: Міняйло Р.В. Активні процеси в ареальній фразеології сходу України: Автореф...дис. канд. філол. наук: 10.02.01 / Донецький національний університет. – Донецьк, 2001. – 19 с.
 46. Мова і культура 1986: Мова і культура. Київ, 1986. 321 с.
 47. Мокиєнко 2001: Мокиєнко В. М. Украинские источники русского жаргона. *Українське і слов'янське мовознавство. Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Збірник наукових праць Міжнародної конференції на честь 80-річчя проф. Й.Дзендзелівського*. Ужгород, 2001. Вип. 4. С. 365-378.
 48. Новосьолова 2013: Новосьолова В. І. Формування ціннісних орієнтацій учнів 5–7 класів у процесі збагачення словникового запасу на засадах

- компетентнісного підходу. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2013. № 40. С. 234–236.
49. Пентиліук 2005: Пентиліук М.І. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: Підручник для студентів філологічних факультетів університетів / М. І. Пентиліук та ін.; за ред. проф. М. І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2005. 400 с.
 50. Пономарів 1993: Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови: Підручник. Київ, 1993. 248 с.
 51. Потебня 1926: Потебня А.А. Мысль и язык. Полн. собр. соч., 1926. 412 с.
 52. Русанівський 1997: Русанівський В. М. Проблема інновацій в сучасній українській мові. *Innowacje w językach wschodniosłowiańskich*. Zielona Gora. 1997. S. 7-12.
 53. Семчинський 1996: Семчинський С. В. Загальне мовознавство. 2-е видання перероблене і доповнене. Київ: ОКО, 1996. 416 с.
 54. Сербенська 1992: Сербенська О. А. Мова газети і мовотворчість журналіста в аспекті соціально-культурного розвитку суспільства: Автореф. дис... докт. філол. наук: 10.01.10 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 1992. 38 с.
 55. Сербенська 2001: Сербенська О. А. Інновації у мові сучасних українських мас-медіа. *125 років Наукового товариства імені Тараса Шевченка. Збірник наукових праць і матеріалів, присвячений ювілею Товариства / Відповідальний редактор О.Купчинський*. Львів: Наукове товариство імені Тараса Шевченка, 2001. Т. 12. С. 158-177.
 56. Скворцова 2013: Скворцова С. О., Вторнікова Ю. С. Професійно-комунікативна компетентність учителя початкових класів: монографія / С.О. Скворцова, Ю.С. Вторнікова. Одеса: Абрикос Компані, 2013. 290 с.
 57. Скиба 2004: Скиба Н. Г. Фразеологізми-новотвори в українському публіцистичному тексті. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені І.Франка, 2004. Вип. 34, Ч. II. С. 308-313.

58. Скрипник 1973: Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. Київ, 1973 279 с.
59. Соболева 2001: Соболева И.А. Сниженные (внелитературные) языковые средства в современном публицистическом дискурсе: Дис...канд. филол. наук / Луганский государственный педагогический университет имени Тараса Шевченка. Луганск, 2001. 245 с.
60. Соловець 2004: Соловець Л. О. Робота над фразеологізмами як засіб формування культури спілкування молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Л. О. Соловець. Київ, 2004. 22 с.
61. Ставицкая 2000: Ставицкая Л. Социокультурные аспекты украинской жаргонологии. *Динамизм социальных процессов в постсоветском обществе*. Луганск: 2000. С. 174-181.
62. Ставицкая 2000а: Ставицкая Л. Украинская жаргонология: итоги, проблемы, перспективы. *Российско-украинский бюллетень*. № 6 / 7. Київ, 2000. С. 164-169.
63. Ставицька 1999: Ставицька Л.О. Мовностильові тенденції в художній прозі 90-х років. *Українська мова / Najnowsze dzieje jezykow slowianskich / Red. naukowy S.Jermolenko*. Uniwersytet Opolski; Instytut Filologii Polskiej. Opole. 1999. S. 153-169.
64. Ставицька 2000: Ставицька Л.О. Жаргонна лексика у мові сучасної української газети. *Українська періодика: Історія і сучасність. Тези та повідомлення 6 Всеукраїнської науково-теоретичної конференції / За редакцією М. М. Романюка*. Львів: НАН України, Львівська національна бібліотека імені В.Стефаника, 2000. С. 394-397.
65. Ставицька 2002: Ставицька Л.О. Сучасний український інтержаргон: проблеми й аспекти вивчення. *Мовознавство: Доповіді та повідомлення IV Міжнародного конгресу україністів / Відповідальний редактор В. В. Німчук*. Київ: Пульсари, 2002. С. 213-216.
66. Ставицька 2003: Ставицька Леся. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ: Критика, 2003. 334 с.

67. Стишов 1989: Стишов О. А. Відфраземні слова у сучасній українській народно-розмовній мові. *Науково-технічна революція і сучасні процеси розвитку лексики української народно-розмовної мови: Тези доповідей Республіканської конференції (Ужгород, листопад 1989 р.)*. Ужгород: АН УРСР, Інститут мовознавства імені О.О.Потебні, 1989. С. 137-139.
68. Стишов 1999: Стишов О.А. Динамічні процеси в лексиці і фразеології сучасної української мови. *Українська мова / Najnowsze dzieje jezykow slowianskich / Red. naukowy S.Jermolenko*. Uniwersytet Opolski; Instytut Filologii Polskiej. Opole. 1999. S. 90-103.
69. Стишов 1999а: Стишов О.А. Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця ХХ ст. *Мовознавство*. 1999. № 1. С. 7-12.
70. Стишов 2003: Стишов О.А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету, 2003. 388 с.
71. Супрун 1999: Супрун А. П. Семантико-стилістичні особливості фразеологічних одиниць (На матеріалі поетичних творів М.Рильського): Автореф...дис. канд. філол. наук: 10.02.01 / Дніпропетровський державний університет. Дніпропетровськ, 1999. 19 с.
72. Сучасна 2005: Сучасна українська літературна мова: Підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред. М.Я. Плющ. 5-те вид., стер. Київ: Вища шк., 2005. 430 с.
73. Тараненко 1996: Тараненко О.О. Українська мова на сучасному етапі (кінець 1980-х – 1990-і роки). *Мовознавство: Тези та повідомлення III Міжнародного конгресу українців*. Харків: Око, 1996. С. 24-34.
74. Тараненко 2002: Тараненко О.О. Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови (з кінця 1980-років). *Мовознавство*. 2002. № 4 / 5. С. 33-39.
75. Тараненко 2003: Тараненко О.О. Демократизація і / або лібералізація (до характеристики сучасного стану нормативно-стилістичних засад

- української мови). *Мовознавство: Тези та повідомлення V Міжнародного конгресу україністів*. Чернівці: Рута, 2003. С. 10-17.
76. Тараненко 2003а: Тараненко О.О. Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови (з кінця 1980-років). *Мовознавство*. 2003. № 1. С. 23-41.
 77. Теклюк 2002: Теклюк В. Фразеологізми як синтаксичні одиниці в публіцистиці. *Дивослово*. №1. 2002. С.14-16.
 78. Тесленко 2000: Тесленко О. В. Міжпредметні зв'язки у процесі вивчення фразеології української мови в 5–7 класах загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. Наук. Київ, 2000. 16 с.
 79. Тихоша 1995: Тихоша В. І. Система роботи над збагаченням мовлення учнів власне українською лексикою та фразеологією: посібник для вчителів. Херсон. 1995. 147 с.
 80. Ужченко 1988: Ужченко В. Д. Народження і життя фразеологізму. Київ, 1988. 280 с.
 81. Ужченко 1990: Ужченко В. Д. Вивчення фразеології в середній школі : посіб. для вчителя. К. : Рад. шк., 1990. 175 с.
 82. Ужченко 1990: Ужченко В.Д., Авксентьев Л.Г. Українська фразеологія. Харків: Основа Харківського державного університету, 1990. 168 с.
 83. Ужченко 2002: Ужченко В.Д. Динаміка ареальних фразеологізмів. *Slowo. Tekst. Czas. VI. Nowa fraseologia w nowej Europie (Materialy VI Miedzynarodowej Konferencji Naukowej) / Pod. red. M.Aleksiejenki, W.Mokijenki, H.Waltera*. Szczecin; Greifswald, 2002. S. 197-200.
 84. УМ Енциклопедія 2000: Українська мова. Енциклопедія / Редактори В. М. Русанівський, О. О.Тараненко, М. П.Зяблюк та ін. Київ: Видавництво “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2000. 752 с.
 85. Чабаненко 1984: Чабаненко В. А. Основи мовної експресії. Київ: Вища школа, 1984. 167 с.
 86. Чередниченко 1952: Чередниченко І. Г. Нариси з української фразеології. Київ, 1952. 143 с.

87. Шевельов 1998: Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900-1941): Стан і статус. Чернівці: Рута, 1998. 208 с.
88. Шевченко 1983: Шевченко Л. Ю. Трансформація фразеологічних одиниць у газетному тексті. *Особливості мови і стилю засобів масової інформації* / А.П.Коваль, Г.Я.Солганик, О.Ф.Пінчук. Київ: Вища школа, 1983. С. 70-79.
89. Шовгун 2000: Шовгун Н.О. Формування українського сленгу в мовленнєвій діяльності малих соціальних груп: Дис...канд. філол. наук: 10.02.01 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2000. 176 с.
90. Ярема 2012: Ярема І. А. Зміст формування англомовної лексичної компетентності в професійно орієнтованому говорінні студентів металургійних спеціальностей. *Вісник Запорізького національного університету. Серія : Педагогічні науки*. Запоріжжя, 2012. Вип. 1 (17). С. 197–203.